

Opleidershandboek **TOXTRAINER**

Maart 2004

Algemene Directie Humanisering van de Arbeid

- **Dit handboek werd opgesteld op vraag van de Algemene Directie Humanisering van de Arbeid van de FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg**

Coördinatie: Directie van de communicatie
Omslag en grafische leiding: Hilde Vandekerckhove
Lay-out: Sylvie Peeters
Slides: Péri & Ray en Sylvie Peeters
Druk: Boone - Roosens
Wettelijk depot: D/2004/1205/13

Cette publication peut être également obtenue en français.

- **M/V**
De termen “werknemer”, “opleider” en “preventie-adviseur” die in deze publicatie gebruikt worden, verwijzen naar personen van beide geslachten.
- **Verantwoordelijke uitgever:**
FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg
Ernest Blerotstraat 1 - 1070 Brussel
<http://www.werk.belgie.be>

©FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg

Alle rechten voorbehouden voor alle landen. Niets uit deze uitgave mag geheel of gedeeltelijk worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of enige wijze, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de Directie van de communicatie van de FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg. Indien de veelevoudiging van teksten uit deze brochure echter strikt niet-commercieel gebeurt, voor informatieve of pedagogische doeleinden, is dit toegestaan met bronvermelding en, in voorkomend geval, met vermelding van de auteurs van de brochure.

VOORWOORD

Uit de studie voorafgaand aan TOXTRAINER blijkt enerzijds de deskundigheid van werknemers inzake hun eigen werksituatie en de bijdrage die ze kunnen leveren tot de verbetering van de preventiemaatregelen en anderzijds de behoefte aan communicatie, opleiding en informatie van werknemers m.b.t. het gebruik van chemische producten. TOXTRAINER combineert beide: het is een opleidingsmethode (TRAINER) die streeft naar verbeterde preventiemaatregelen t.a.v. chemische risico's (TOX) in bedrijven, gebaseerd op actieve pedagogische principes.

De eerste fase van deze methode bestaat uit de opleiding van opleiders, georganiseerd door de FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, waarbij de universitaire teams de interne en externe preventieadviseurs vormen. In een tweede fase zullen de preventieadviseurs van interne en externe diensten in hun eigen bedrijf zelf opleidingssessies organiseren en animeren, gericht op werknemers.

Dit opleidershandboek maakt deel uit van het pedagogische materiaal van TOXTRAINER. Elke preventieadviseur die de opleiding van opleiders volgt, ontvangt tijdens de opleiding dit handboek, met de cd-rom met de visuele ondersteuning van de bedrijfsopleiding.

Voor de werknemers die de opleidingssessie in het bedrijf volgen, zijn er een TOXTRAINER Zakboekje en een TOXTRAINER-map voorzien.

**Het Toxtrainer zakboekje en de Toxtrainer-map
zijn gratis te verkrijgen**

Telefonisch op het nummer
02 233 42 11

Door rechtstreekse bestelling op
de website van de FOD: <http://www.werk.belgie.be>

Schriftelijk bij de:
Cel Publicaties

FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg
Ernest Blerotstraat 1 - 1070 BRUSSEL
Fax: 02 233 42 36

E-mail: publicaties@werk.belgie.be

PROMOTOR VAN HET TOXTRAINER-PROJECT

Federale Overheidsdienst Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg
Algemene Directie Humanisering van de Arbeid
Belliardstraat 51, 1040 Brussel
Met steun van het Europees Sociaal Fonds.

ONDERZOEKSTEAMS

Het project wordt geleid door de Universiteit Luik (Ulg) in samenwerking met de universiteiten van Antwerpen (UA) en Gent (UG).

Onderzoeksverantwoordelijke

Professor Philippe Mairiaux
Service de Santé au Travail et d'Education pour la Santé (STES)
École de Santé Publique – Université de Liège
Sart Tilman (bât. B23), 4000 Liège
Tel.: 04 366 25 03

Onderzoekers en opleiders (STES-ULg)

Alain Balsat, chercheur médecin du travail (bedrijfsarts-onderzoeker)
Françoise Lhermitte, chercheur pédagogue (pedagoog-onderzoeker)
Chantal Vandoorne, chercheur en Sciences de l'éducation (onderzoeker in de Pedagogische wetenschappen)
Tel.: 04 366 25 03

Universiteit Antwerpen (UA)

Professor Dr. Marc van Sprundel
Vakgroep Epidemiologie en Sociale Geneeskunde (ESOC)
Campus Drie Eiken
Universiteitsplein 1, 2610 Wilrijk

Ramona Hambach, bedrijfsarts-onderzoeker
Tel.: 03 820 25 24

Universiteit Gent (UG)

Professor Dr. Lutgart Braeckman
Vakgroep Maatschappelijke Gezondheidskunde
De Pintelaan, 185, Blok A, 9000 Gent

Luc Goemaere, psycholoog-onderzoeker
Tel.: 09 240 36 17

DANKBETUIGING

Het TOXTRAINER-team bedankt iedereen die zijn of haar onmisbare medewerking heeft verleend en zo heeft bijgedragen tot het welslagen van dit project:

- de Franstalige en Nederlandstalige bedrijven die bereid waren de groepsinterviews met werknemers en ploegbazen te organiseren;
- de werknemers en ploegbazen die in alle openheid aan deze gesprekken hebben deelgenomen;
- de preventieadviseurs die aan de groepsgesprekken hebben deelgenomen;
- de Franstalige en Nederlandstalige Externe Diensten voor Preventie en Bescherming op het Werk die hun medewerking hebben verleend aan de ontwikkeling van de methode: CBMT, CESI en IKMO;
- de Franstalige en Nederlandstalige bedrijven evenals hun preventieadviseurs die aan de proeffase hebben meegewerkt;
- de leden van het follow-up- en begeleidingscomité die het project tot op heden hebben geleid.

Onze dank gaat tevens uit naar de wetenschappelijke deskundigen die meegewerkt hebben aan de ontwikkeling van de slides van het opleidingsonderdeel Info-Gezondheid.

- Professor Vincent Bours
Dienst Algemene en menselijke genetica – ULg
- Professor Michel de la Brassinne
Dienst Dermatologie – ULg
- Dokter Bernard Duchesne
Chef de Clinique Associé – Dienst Oogheelkunde – CHU, Luik
- Professor Jean-Marie Lachapelle
Dienst Dermatologie – UCL

INHOUDSTAFEL

HOOFDSTUK 1: HISTORISCH OVERZICHT EN ONTWIKKELING VAN DE OPLEIDINGSMETHODE

1.	WETTELIJKE CONTEXT	.12
2.	HET REGETOX-PROJECT	.12
2.1	Doelstelling	.12
2.2	Voorafgaande enquête	.13
2.3	Ontwikkeling en toepassing	.13
2.4	Vaststelling	.13
3.	HET TOXTRAINER-PROJECT	.13
3.1	Aanvankelijke doelstellingen	.14
3.2	Kwalitatieve studie	.14
3.3	Groepsinterviews	.15
4.	DE RESULTATEN VAN DE STUDIE	.16
4.1	Sensorische en empirische diagnose	.16
4.2	Behoeftte aan toxicologische informatie	.17
4.3	Gelatenheid en aanvaarding van risico's eigen aan het beroep	.17
4.4	Beperkt vertrouwen in de preventieadviseurs	.18
4.5	Goede kennis van hun werkomgeving Afdoende verbeteringsvoorstellen	.19
4.6	Behoeftte om zich uit te drukken	.20
5.	DE ONTWIKKELING EN TOEPASSING VAN HET PROJECT	.21

HOOFDSTUK 2 DE TOXTRAINER-OPLEIDINGSMETHODE

1.	DE DOELSTELLING VAN TOXTRAINER	.24
2.	DE ALGEMENE STRATEGIE VAN TOXTRAINER	.26
3.	DE TOEPASSINGSETAPPES VAN TOXTRAINER	.27
4.	HET PROGRAMMA VAN DE INTERNE BEDRIJFSOPLEIDING	.28
4.1	Een programma à la carte	.28
4.2	De basisblokken van de opleiding	.29
4.3	De optionele blokken van de opleiding	.29
4.4	De opbouw van de opleidingsblokken	.30
4.5	Het TOXTRAINER Zakboekje	.31
5.	DE OPLEIDING - OPLEIDERS	.31
5.1	De doelstelling	.31
5.2	De organisatie	.31
5.3	De types van activiteiten	.32
5.4	De thema's die aan bod komen	.32
5.5	De instrumenten voor de opleider	.32
6.	DE IN TOXTRAINER TE INVESTEREN TIJD	.33
7.	DE RESULTATEN VAN DE EERSTE TOEPASSINGEN VAN TOXTRAINER	.33

HOOFDSTUK 3 VÓÓR DE INTERNE BEDRIJFSOPLEIDING

1.	EERSTE VERGADERING VAN DE 2 OPLEIDERS	36
1.1	De basis leggen voor een “goede” samenwerking	36
1.1.1	Het vertrouwelijkheidsakkoord	36
1.1.2	Wie zijn wij?	36
1.1.3	Het vooruitzicht om de opleiding te leiden ...	36
1.2	De komende vergaderingen en gebeurtenissen plannen	37
2.	HET BEDRIJF INFORMEREN	37
2.1	Doelgroep	38
2.2	Uitnodiging	38
2.3	Inhoud en ondersteuning	39
2.4	Vorbereiding	39
3.	De opleiding organiseren en voorbereiden	39
3.1	Beslissingen te nemen in samenspraak met de werkgever (en andere verantwoordelijken)	39
3.2	Logistieke organisatie van de opleidingen	40
3.2.1	De deelnemers uitnodigen	40
3.2.2	Het materiaal reserveren en in gereedheid brengen	40
3.2.3	Het lokaal reserveren en in gereedheid brengen	40
3.2.4	Drank voorzien	40
3.3	Het leiden van de opleiding voorbereiden	41
3.3.1	Gezamenlijke voorbereiding	41
3.3.2	Persoonlijke voorbereiding	41

HOOFDSTUK 4 STAP VOOR STAP: DE BLOKKEN VAN DE INTERNE BEDRIJFSOPLEIDING

1.	INLEIDING	44
1.1	Onthaal	45
1.2	Logistieke informatie	46
1.3	Opleidingscontext	46
1.4	Rol van de preventieadviseurs	46
1.4.1	Algemeen	46
1.4.2	In het kader van de opleiding	47
1.5	Doelstellingen van de opleiding	49
1.6	TOXTRAINER Zakboekje en TOXTRAINER-map	51
1.7	Vragen	51
1.8	Groepsafspraken	51
1.9	Steun van de Directie aan de opleiding	52
1.10	Minipauze	53
2.	VRIJE EXPRESSIE	54
2.1	Inleiding	54
2.2	Groepsdiscussie	55
2.3	Slot van de activiteit	57
3.	PREVENTIE+	58
3.1	Inleiding	59
3.2	Vereenvoudigde probleemoplossing	60
3.2.1	Probleemselectie	60
3.2.2	Werkprocedure	60

3.2.3	Zoeken naar verbeteringen	.61
3.2.4	Volgende problemen	.61
3.3	Slot van de activiteit	.63
4.	PRODUCTFICHE	.64
4.1	Sessie 1	.65
4.1.1	Inleiding	.65
4.1.2	Voorstelling van de productfiche	.66
4.1.3	Productselectie	.70
4.1.4	Slot van sessie 1 van het blok productfiche	.71
4.2	Tussen de sessies	.71
4.2.1	De deelnemers	.71
4.2.2	De opleiders	.71
4.3	Sessie 2	.72
4.3.1	Onthaal	.72
4.3.2	Rondvraag	.72
4.3.3	Afwerking van beide productfiches	.73
4.3.4	Slot van de activiteit	.74
5.	INFO-GEZONDHEID	.75
5.1	Inleiding	.76
5.2	Het etiket en wat erop staat - de reglementering	.76
5.3	Groepen van risicozinnen met betrekking tot de gezondheid	.78
5.4	Hoe lees je een risicozin en waar vind je hem	.78
5.5	De binnendringingswegen en de doelorganen	.79
5.5.1	Bij inademing	.79
5.5.2	Via de huid	.80
5.5.3	Bij opname door de mond (spijsvertering)	.80
5.6	De gevolgen voor de gezondheid	.81
5.6.1	Acute gevolgen	.81
5.6.2	Irriterende en corrosieve gevolgen	.84
5.6.3	Langetermijngevolgen (carcinogeen en mutageen)	.86
5.6.4	Langetermijngevolgen (allergie)	.92
5.6.5	Andere langetermijngevolgen	.94
5.6.6	Gevolgen voor de voortplanting	.95
6.	SLOT	.97
6.1	Mondelinge evaluatie	.97
6.1.1	Inleiding	.97
6.1.2	Bottom-up-informatie ("popcorn"-stijl)	.97
6.2	"Slotwoord"	.98

HOOFDSTUK 5

TOXTRAINER EN DAARNA?

DE FOLLOW-UP VAN DE INTERNE BEDRIJFSOPLEIDING WAARBORGEN

1.	Waarom een follow-up?	.100
2.	De etappes van de follow-up	.100
2.1	Evaluatievergadering van de 2 opleiders	.100
2.2	Follow-up van de verbeteringen voorgesteld door de groep	.100
2.2.1	Ter tafel brengen van de voorstellen en actieplan	.101
2.2.2	Feedback aan de groep	.101
2.2.3	Uitvoering van de verbeteringen	.101
2.3	Voortzetting van het dynamisch risicobeheer	.102

HOOFDSTUK 6

ENKELE PEDAGOGISCHE BASISCONCEPTEN EN VAARDIGHEDEN

1.	DE VERSCHILLENDE TYPES VAN OPLEIDINGSACTIVITEITEN . . .	104
1.1	Top-down-informatie	104
1.2	Bottom-up-informatie	104
1.3	Besluitvorming	104
1.4	Verwezenlijking	104
2.	STIJLEN, EIGENSCHAPPEN EN FUNCTIES VAN DE OPLEIDER . . .	105
2.1	De leidingsstijlen	105
2.2	De eigenschappen van de opleider	105
2.3	De functies van de opleider	106
2.3.1	Producers	107
2.3.2	Vergemakkelijken	107
2.3.3	Bijsturen	107
3.	GEDEELDE LEIDING	107
4.	LEIDINGSTECHNIEKEN PER ACTIVITEITSTYPE	109
4.1	Top-down-informatie	109
4.1.1	Inhoud	109
4.1.2	Visuele dragers	109
4.1.3	Niet-verbaal gedrag	109
4.1.4	Wisselwerkingen	110
4.1.5	Duur	110
4.1.6	Vorbereiding	110
4.2	Bottom-up-informatie	111
4.2.1	Zonder wisselwerking	111
4.2.2	Groepsdiscussie (of uitwisseling binnen de groep of groepsinterview)	111
4.3	Besluitvorming	114
4.3.1	De visuele dragers	114
4.3.2	De gebruikmaking van een stemming	114
4.4	Verwezenlijking	115
5.	DE GROEPSDYNAMIEK BEHEREN	116
5.1	De factoren die de groepsdynamiek beïnvloeden	116
5.2	De verschillende rollen van de deelnemers beheren	116
5.3	Moeilijke momenten beheersen	118
6.	DE OPENING EN HET SLOT VAN EEN OPLEIDING, EEN ACTIVITEIT, EEN SESSIE	120
6.1	De opening of het onthaal of de inleiding	120
6.1.1	In het algemeen	120
6.1.2	Opleiding	120
6.1.3	Activiteit en sessie	120
6.2	Het slot	121
6.2.1	Activiteit en sessie	121
6.2.2	Opleiding	121
BIJLAGEN		
	De 15 facetten van preventie	124
	REGETOX 2000	125
	WWW.TOXPRO.BE	128
	SOBANE strategie - Chemische agentia Preventie van chemische risico's	129
	Referentiebronnen	132

